

EGY MŰVÉSZ HALÁLÁRA

Ma meghalt Budapesten egy kiváló festő, Nagy Balog János. Kiállításokat nem rendezett, nevét, műveit nem ismerték - s csak az utóbbi időben sikerült lelkes barátainak néhány műértő figyelmét iránta felkelteni. Hogy barátai voltak-e valóban? Érzésük szerint bizonyára azok lesznek mindig. Érzésem szerint azonban néki barátai nem voltak. Ő egyedül élt.

Én is barátja voltam, pedig mindössze kétszer láttam őt s akkor is néhány másodpercre. De barátommá fogadtam messziről s úgy gondoltam rá mindig, mint olyan jelenségekre, akik vígasztalnak és irányítanak. Mikor először hallottam róla beszélni s mikor először láttam munkáját, - egy pillanatig sem tudtam óvatos vagy tartózkodó lenni irányába: éreztem, hogy szívesen nyitom meg előtte szívem s hogy ő a nemes és igaz emberek s az igazi művészek közül való.

Társaságban egy festőművész barátom évekkal ezelőtt egy kis festményt csomagolt ki előttem s megkérdezte, mit szólok hozzá. A munka meglepett. Halvány színekkel, széles ecsettel festett arckép volt s a felfogás mély nyugalma hatott rám először. Ilyet csak az festhettek, aki vívódások és vajúdások nehéz szenvedésein már régen túl van, - aki megállapodott magával s végképpen kibékült a világgal, - akinek tüze már állandó: nem alszik ki többé s nincsenek rendetlen kitörései. Ma is emlékezem: zöldes tónusú háttérből egy szelíd tekintet nézett le ránk - s éreztem, hogy aki álmodta ezt az alakot, épp oly szelíden helyezte őt el a végtelennek e kis zöldes világítású térségében... S igénytelenül! - : senkivel és semmivel sem törődve, élettél, halállal, szegénységgel, hatással nem gondolt többé, csak azzal, hogy minden ereje rendelkezésére álljon abban a pillanatban, mikor ki akarja fejezni magát. Aki ezt festette, az erőit már a legnagyobb könnyedséggel tudja koncentrálni - s minden képessége eléri maximumát, ha ecsetet vesz kézbe.

Vajon milyen élet, milyen lelki gyakorlat kell ahhoz hogy ilyen fegyelemre tudjon szert tenni valaki?

Megtudtam azután, hogy Kispesten él, - nem szeret bejönni a városba, csak esténként látogat el néha Pestre, amikor egyet-mást vásárol... Elmondták, hogy nem adja el festményeit, már csak akkor, ha nagy szüksége van pénzre s akkor is barátainál helyezi el néhány forintért egy-egy képét... Hogy ezt az arcképet egy fogorvosnál fedezte fel barátom, akinek a szerző ezzel fizetett... Értesültem róla, hogy télen mindenféle munkákra szegődik el, - szobafestőnek, mázolóknak áll be s egy kis pénzt gyűjt ezalatt, hogy nyáron dolgozhassék.

Ezeket hallván, írtam néki egy igen udvarias levelet, s kértem, nem adna-e alkalmat, hogy megismerhessem, szeretnék segítségére lenni, hogy képeit elhelyezhesse - s megpróbálnám, talán sikerülne kiállítást rendeznünk műveiből. - Nem felelt.

Azóta még néhány képét láttam: gyönyörű csendéleteket s egy interieurt. A szomorúságról szóltak - s mégis átjárta színeiket valami nemes, megbékélt, előkelő derű. Az egyik festményen egy anyóka ül a székén és varrogat csendesen. Feje reszketős, térdei már nem engedelmesek, - szobájában csendes, néma világosság. - Mily könnyű szívű ez a szomorúság, mennyire megbarátkozott a halállal aki ezt az üzenetet küldi, - mily mesteri a rajz s mily pompás a szín...

Aztán azt hallottam, hogy a háborúban megsebesült, - a jobb karja forgócsontjába fúródott a golyó, vége van. Abban a pillanatban éreztem, hogy nincs vége. S valóban egy fél év múlva értesítettek, hogy Nagy Balog már lassan-lassan dolgozgat, bal kézzel.

Egy lépcsőn találkoztunk először, - ő felfelé ment és távoztam. Barátaink mosolyogva bemutatnak egymásnak. Néhány szíves szót váltottunk. Katonaruha, felkötött kéz - s a legkülönösebb arc. Helyesen jegyezte meg valaki róla, hogy személyéből a rendkívüliség sugárzik. Mintha a középkorból lépett volna ki élénk: paraszti vonások, nyers szakáll, himlőhelyes arc, kemény kezek - s valami különös testtartás: mintha hozzá volna szokva, hogy kardot rántson barangolásai közben...Hiszen igaz: katonakard volt az oldalán s lábszárain posztóharisnya...De én már tollas bársony süveget képzeltem sapkája helyén s hosszú, orros cipőket lábain - s előttem állt egy szegény, kóbor művész-lovag, aki viszontagságait a háta mögött hagyta s most éppen mosolyog... - - De mindennek ellentétekeppen: tekintete nyugodt és szelíd, hangjai közvetlenek és arcán néha egy kedves ravaszság apró jeleit látod, - mintha azt akarná mondani: van ám egy titkom pajtás, melyet te nem tudhatsz, - amelyet rejtek előled, - valamim, valamim van, ami mégis csak föléd emel - s öntudatosra tesz...S aztán a fülembé súgna ezt az egy szót: az életem!

Még egyszer találkoztunk ebben az életben. Éppen szomorkás napom volt, - elégedetlen voltam magammal. Szomorúságaim, életbe vágó habozásaim újra éledtek, új krízissel fenyegettek - szegénységemen, elhagyatottságomon töprengtem s a hatalom előnyeinek. Szerencsétlen ember vagyok, aki csak szomorkodni tud sorsán, - javítani nem, - gondoltam. S milyen megaláztatásoknak vagyok kitéve! Ha bármily hatalom volna kezemben, nem eshetnék meg, hogy ily nyomorultán bánjanak velem...Emberséggel, szelídséggel akarom belátásra bírni őket, - mikor tudom, hogy ez úgy is lehetetlen! Mennyivel egyszerűbb volna kényszeríteni őket, hogy szelídek s jók legyenek! Mert mi más a hatalom, mint: nem várni, amíg jószántukból lesznek szívesek! Hiszen tudhatom, hogy a hatalom felé félelmében mindenki legszebb arcát fordítja!...Viszont mire becsüli a világ a "szellemiek emberét" - a legkisebb anyagi haszon reménye jobban kecsegtet, mint bármily bölcsesség vagy tisztesség! - Mégis: hatalomra kellene törekedni, - pénzt kellene szerezni!

Így töprengtem a villamosmegállónál, mikor valaki megáll előttem. Nagy Balog János volt, felkötött karjával. Ismét mosolygott.

- Jól van? - kérdeztem borúsan.

- Ó nagyon. Dolgozom.

- S anyagiak? - Nincs baj?

- Hogy gondolja? - felelte büszkén s bizalmasan. - Rokkantségélyt kapok!

- S ez elég?

- Hogy elég-e? Én uram éveken éltem havi harminc-negyven koronából. S elég volt.

- Azt elhiszem. De nem hiszem, hogy közben valami nagyon boldog lett volna.

- Nna. - De igen.

- Hát nem kívánczolt valami jobb élet után?

- De igen. Mindenki, - tehát én is. De hát, - Ön nagyon jól tudja, hogy vagy dolgozni, - vagy kívánczolni. S nekem erre nincs is időm. Ha el akarom végezni a dolgomat itt, - akkor vigyázni kell a kívánságokra.

- Nem képzeltem, hogy ilyen tudatos!

- De igen, - ezt már megtanultam.

- S van családja?

- Ó - nincs! - felelte derűs biztonsággal.

- És jól érzi magát?

- Igen! Értse meg uram, - dolgozom s most már meg is vagyok a munkámmal elégedve. S míg ezt elértem, azután, amíg kigondoltam magamnak mindent, - ez maga is sokáig tartott. - És éppen most hagyjam abba? A jobb kezem is mozog már egy kicsit. A bal pedig egészen pompásan engedelmeskedik. Hiszen a lelkével rajzol az ember, nem a keze ügyességével.

- No ennek örülök! - Igazán! Isten önnel - és sok szerencsét!

- Isten önnel!

Megkönnyebbülve, lidérceimtől megszabadulva sóhajtottam fel s szégyenkeztem előbbi gondolataim miatt. S boldog voltam, hogy ilyen emberek is vannak e világon. Hiszen megvigasztalt és utat tudott mutatni!

Mint hallom, húsz év óta Kispesten egy szobácskában lakott, maga főzött magának...Ha pedig egy-egy barátja meghívta vacsorára, nagyon örült neki...s még napok múltán is ravaszon dicsérte a háziasszony főztjét, azzal a célzattal, hogy máskor is meghívják. Békés és közvetlen embernek mondja mindenki, - aki szívhangon szólott s szíveket nyitott meg. Ha trágárságot hallott, elpirult bele s nem volt barátaival szemben soha gyengédtelen, vagy önző. Tehát nem "vad-génie" - a legszelídebb génie az övé volt.

Művészek voltak vásárlóközönsége. Szegény emberek, elragadtatott, hû és igaz lelkek, akik kijártak hozzá és nézegették, rakosgatták munkáit...

- Hát ezért mennyit kér Nagy Balog?

Ő pedig pipázva, elvezve mosolygott.

- Száz koronát.

S nem is kellett azonnal fizetni. El lehetett vinni a képet, - mert a mosolygó művész bízott az emberekben.

Öntudatos ember volt - s úgy élt, ahogy öntudatos embernek élni kell: - nem hagyta, hogy ösztönei, hangulatai, vagy a körülmények kisodorják élete útjáról. Szerette a művészetet és becsülte hivatását és munkáit.

Negyvenöt évet élt s mint értesülök, a következőképpen halt meg: agyszélhûdés érte - s két napig egyedül, önkívületben feküdt hideg szobája padlóján. Ekkor tüdő- és vesegyulladásal kórházba szállították, ahol rövid idő múlva kiszenvedett.

S most, hogy meghalt, szükségét érzem, hogy búcsút intsek neki s megköszönjem konok életét.

S a példaadást és tanúságot, melyet ez a megingathatatlan művész-becsület nékem mutat.